

Beleidsplan Burgerschap PI de Ster - Hoofddorp

Versie: 2.0

Looptijd: schooljaar 2024 - 2025

Inhoudsopgave

Beleidsplan Burgerschap PI de Ster - Hoofddorp	1
Inhoudsopgave	2
Inleiding	3
De Wet	4
Toezicht en kader	4
Actief burgerschap op de Ster: democratie, participatie, diversiteit & identiteit	5
Visie van de school	6
Mogelijke beïnvloedingsferen leerlingen De Ster:	7
Korte beschrijving leerling populatie:	7
Maatschappelijke ontwikkelingen/risico's:	8
Doelen	9
Algemene doelen die we stellen	9
Specifieke doelen vanuit SLO	9
Domeinen uitgewerkt in activiteitenoverzicht:	13
Democratie:	13
Participatie:	13
Identiteit:	13
Meten en monitoren	14
Bijlagen	15
Bijlage 1: Toezichtkader Inspectie van het onderwijs, samenvatting	16
Bijlage 2: Burgerschap (bron www.slo.nl)	17
Bijlage 3: Canon wereldburgerschap	19

Inleiding

Het doel van burgerschapsvorming is kennis, houding en vaardigheden te verwerven die nodig zijn om goed te kunnen functioneren in het politieke, economische en sociaal-culturele leven.

Burgerschap beperkt zich niet tot één vak. Onderdelen komen bijvoorbeeld aan bod bij wereldoriëntatie, geschiedenis en staatsinrichting en sociaal-emotionele ontwikkeling. Op onze school wordt bij de genoemde vakken binnen de methoden aan verschillende zaken aandacht geschonken. Te denken valt aan de wereldgodsdiensten, welke in de hoogste groepen besproken worden.

Zowel onder schooltijd als na schooltijd schenkt de school aandacht aan bevordering van sociale competenties en heeft de school aandacht voor de omgeving. We hebben aandacht voor diversiteit in achtergrond, verscheidenheid van godsdiensten, opvattingen, leefwijzen en gewoonten. Binnen het pedagogisch klimaat van de schoolscholen we op leeftijdsniveau van de kinderen aandacht aan democratische basiswaarden. Te denken valt aan vrijheid van meningsuiting, gelijkwaardigheid, begrip voor anderen, autonomie, en afwijzen van onverdraagzaamheid en discriminatie.

In dit document beschrijven wij hoe wij ons aanbod bepalen. Onderstaande indicatoren spelen bij het bepalen van ons aanbod een rol. Deze indicatoren zijn uitgewerkt of verwerkt in dit document. Bepalende indicatoren zijn:

- Analyse van de wijk en de leerling populatie
- Maatschappelijke ontwikkelingen en de actualiteit
- Conclusies voortvloeiend vanuit interne monitoring (PBS en WMK)
- (nieuwe) wettelijke kaders en richtlijnen vanuit de inspectie van het onderwijs en/of SLO
- Eindadvies onderwijs 2032
- Artikel "Burgerschap vraagt verbetering"- 07-02-2017- Nieuwbrief Onderwijsinspectie

Derhalve is dit document een:

- Weergave van de huidige wetgeving
- Weergave van ons huidig aanbod

De Wet

In de wetsartikelen is het volgende vastgesteld. Het onderwijs:

- Gaat er mede van uit dat leerlingen opgroeien in een pluriforme samenleving,
- Is mede gericht op het bevorderen van actief burgerschap en sociale integratie,
- Is er mede op gericht dat leerlingen kennis hebben van en kennismaken met verschillende achtergronden en culturen van leeftijdgenoten.

Toezicht en kader

Sinds eind 2006 houdt de inspectie toezicht op de manier waarop scholen invulling geven aan de bevordering van 'actief burgerschap en sociale integratie'. De uitgangspunten en uitwerking van dit toezicht zijn beschreven in de brochure 'Toezicht op Burgerschap en integratie'.

De kwaliteit van burgerschapsonderwijs wordt als onvoldoende beoordeeld indien de school niet beschikt over een visie waarin de opvatting van de school over burgerschap is aangegeven. Deze visie dient planmatig te zijn uitgewerkt in doelen en onderwijsaanbod waarmee de school die visie wil realiseren.

Ook is van belang dat de school de visie en de manier waarop ze burgerschap bevordert, voor ouders, leerlingen en omgeving inzichtelijk maakt. Bijvoorbeeld door een verantwoording in de schoolgids. De samenvatting van het toezichtkader van de inspectie, alsook een recent artikel aangaande burgerschap, is opgenomen in de bijlagen.

Op de Ster hebben we dit burgerschapsplan, dat gestoeld is op bovenstaande kaders en uitgangspunten, uitgewerkt in de volgende domeinen: *democratie, participatie, diversiteit & identiteit*. *Wij tonen hiermee aan dat werken aan burgerschap een planmatige aanpak kent, vanuit een visie gebeurt, de activiteiten verband houden met elkaar en we zicht hebben op wat leerlingen leren (plan van aanpak).*

Actief burgerschap op de Ster: democratie, participatie, diversiteit & identiteit

Onder *actief burgerschap* verstaan wij het actief deelnemen van individuele burgers vanuit eigen inbreng en ideeën op basis van eigen mogelijkheden en ambities aan de samenleving op sociaal, cultureel, economisch en politiek vlak, waarbij niet alleen het eigen maar ook het algemeen belang centraal staat.

Onder *democratie* verstaan wij de basiswaarden, de kennis, houdingen en vaardigheden die nodig zijn voor participatie in de democratische rechtsstaat; alsook het bevorderen en verdedigen van de basiswaarden die ten grondslag liggen aan onze samenleving.

Onder *participatie* verstaan wij de deelname van burgers aan de samenleving, deelname aan de maatschappij en haar instituties en bekendheid met en betrokkenheid bij uitingen van de Nederlandse cultuur.

Onder *diversiteit* verstaan wij (het benoemen van) de verschillen tussen groepen in een samenleving. Dit kan betrekking hebben op sociale, culturele, etnische en/of de levensbeschouwelijk- religieuze verschillen. Met het leren omgaan met culturele diversiteit wordt bedoeld dat leerlingen kennis hebben van en kennismaken met verschillende achtergronden en culturen van leeftijdsgenoten. Onlangs is het *respecteren* van diversiteit waaronder *seksuele diversiteit* expliciet aangevuld bij OJW 53

Onder *identiteit* verstaan wij de vorming van (de identiteit van) een leerling in de relatie met anderen, terwijl die identiteit weer bepalend is voor de manier waarop de sociale omgeving wordt vormgegeven. Een leerling zal een balans moeten vinden tussen enerzijds zelfrealisatie en het leven volgens eigen waarden en normen, en anderzijds de grenzen en beïnvloeding van de omgeving.

Visie van de school

De Ster is van oorsprong een algemeen bijzondere speciaal onderwijschool met een schoolpopulatie die de culturele diversiteit van de hedendaagse maatschappij weerspiegelt. Een school waar kinderen elkaar vanuit diverse perspectieven ontmoeten.

Dit vraagt inzet van iedereen die deel uitmaakt van de gemeenschap van onze school. Wij willen bruggen slaan tussen mensen en we vragen aan ieder die bij onze school betrokken is om die verantwoordelijkheid te nemen.

We besteden op school veel aandacht aan een prettige sfeer, maar stellen ook hoge eisen aan de leerlingen. Uiteindelijk zien wij het als onze belangrijkste taak dat de leerlingen veel leren en gelukkige, betrokken burgers worden. Ons schoolklimaat is gericht op:

betrokkenheid, veiligheid & geborgenheid, duidelijkheid en structuur.

Wij willen de kinderen eerlijkheid, respect en vertrouwen bijbrengen; ze helpen zich te ontwikkelen tot zelfstandige, weerbare en betrokken burgers. Wij menen dat kinderen die betrokken zijn bij het leerproces en de schoolorganisatie als geheel tot betere resultaten komen omdat leerlingen zich mede-eigenaar voelen van de gemeenschap waar zij onderdeel van zijn. Zij ervaren dat zij invloed hebben op de sfeer op school en hoe er geleefd en gewerkt wordt.

Sociale veiligheid is voorwaardelijk. Een prettig werkklimaat en een goede sfeer ontstaan door duidelijke regels en afspraken te hanteren en vooral door op een respectvolle manier met elkaar om te gaan. Leerkrachten zijn eindverantwoordelijk en betrekken de leerlingen hierbij. Naast leerlingen wordt ook aan ouders gevraagd en de gelegenheid geboden om constructief mee te denken wat betreft het te volgen schoolbeleid aangaande een sociaal veilig klimaat.

In de tijd dat leerlingen op onze school zijn leren wij ze het belang van volwaardig kunnen én willen participeren aan de kleine maatschappij die onze school voor hen is. Daarnaast bereiden wij hen voor om volwaardig te kunnen bijdragen aan de grotere maatschappij die Nederland heet doordat wij ze kennis meegeven hoe zij hier positief invloed op kunnen uitoefenen én met oog voor allen die daar onderdeel van zijn.

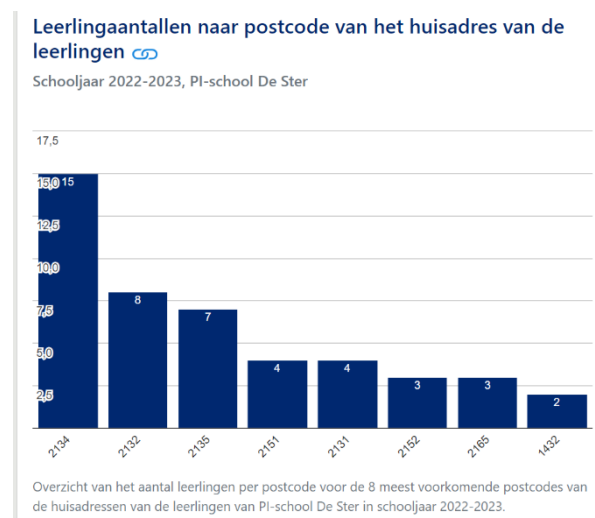
Aan bovenstaande visie werken wij naar aanleiding van de algemene doelen die wij ons stellen en de meer specifieke doelen die SLO formuleert. Dit met oog en aandacht voor onze omgeving en (de beïnvloedingsferen van) onze leerlingen. In de volgende hoofdstukken geven wij een weergave van onze doelen en de beïnvloedingsferen van onze leerlingen waarna wij ons aanbod beschrijven.

Mogelijke beïnvloedingsferen leerlingen De Ster:

In dit hoofdstuk beschrijven wij de risico's en mate van mogelijke beïnvloeding van onze leerlingen. Enerzijds gebruiken wij hiervoor data alle cijfers.nl ([PI-school De Ster: héél véél informatie in cijfers en grafieken! \(bijgewerkt 2023!\) | AlleCijfers.nl](#)) en [Buurt Hoofddorp Oost \(gemeente Haarlemmermeer\) in cijfers en grafieken \(bijgewerkt 2023!\) | AlleCijfers.nl](#)), anderzijds onze eigen monitoringsystemen en gezond verstand.

Korte beschrijving leerling populatie:

De Ster kent een diverse populatie uit allerlei gebieden rondom de school. Een groot deel van onze populatie komt uit de directe omgeving, maar veel ook van gebieden daar buiten. Zo divers als de woonplaatsen zijn; is het ook de opleidingsachtergrond van ouders.

Een uitgebreide wijkanalyse is voor onze school daarom ook niet relevant; omdat een te laag percentage daadwerkelijk uit onze buurt komt en wij ook geen buurtfunctie hebben.

Als je een beknopte wijkanalyse doet; dan zijn onderstaande gegevens bekend over Hoofddorp Oost:

- Er zijn nu 5410 inwoners in de wijk.
- Het grootste deel van deze inwoners hebben de leeftijd tussen 15 en 65+.
- Ongeveer 38,5% van de totaal aantal inwoners hebben een migratieachtergrond; waarbij de niet-Westerse achtergrond zich langzaam uitbreid.
- Het opleidingsniveau van de inwoners tussen de 15 en 75 jaar (dit zijn er 4120) varieert
 - 28,9% heeft een laag opleidingsniveau (Laag onderwijs omvat onderwijs op het niveau van basisonderwijs, het VMBO, de eerste 3 leerjaren van HAVO of VWO en de entreeopleiding, de voormalige assistentenopleiding (MBO1) of het praktijkonderwijs.
 - 42,5% heeft een middelbaar opleidingsniveau (Middelbaar onderwijs omvat de bovenbouw van HAVO of VWO, de basisberoepsopleiding (MBO2), de vakopleiding (MBO3) en de middenkader- en specialistenopleidingen (MBO4).
 - 28,6% heeft een hoog opleidingsniveau (Hoog onderwijs omvat onderwijs op het niveau van HBO of WO).

Omdat leerlingen vanuit een divers gebied komen en ons voedingsgebied dus erg uitgestrekt is, is het lastig om risico's te koppelen aan de wijk. Wat we wel kunnen koppelen aan het gebied waarin de school staat; is het onbegrip vanuit de buurt voor de ruimte die wij nodig hebben voor het halen en brengen van de leerlingen.

Naast bovengenoemde wijkgebonden risico's, zien wij als school ook andere ontwikkelingen die een risicofactor kunnen zijn om 'goed burger' te kunnen worden.

Maatschappelijke ontwikkelingen/risico's:

- Het lijkt alsof steeds minder vaak een beroep gedaan kan worden op 'gevestigde' waarden en normen als 'beleefdheid' en 'respect'.
- Internet en het intensief gebruik van mobieltjes maakt dat leerlingen minder vaak in contact komen met 'fysieke oefenplaatsen' tussen mensen waar zij ervaring kunnen opdoen met betrekking tot sociale vaardigheden, gemeenschapszin en democratische beginselen.

Doelen

In de hoofdstukken hiervoor beschreven wij onze visie, de kaders die de inspectie en ministerie van onderwijs stelt en welke risico's wij zien voor onze leerlingen. Zoals gezegd beschrijven we nu onze algemene doelen die de onderliggers zijn van ons dagelijks onderwijs en handelen. Vervolgens geven we de specifieke doelen weer, zoals opgesteld door SLO, die wij met leerlingen willen bereiken.

Algemene doelen die we stellen

- Wij voeden onze leerlingen op tot fatsoenlijke evenwichtige mensen die respectvol, vanuit duidelijke waarden en normen, omgaan met elkaar en de ander.
- Wij voeden onze leerlingen op tot personen die weten wat democratie inhoudt en daar ook naar handelen. Zij leren hun mening over (actuele) maatschappelijke thema's te verwoorden en open te staan voor andere ideeën.
- Wij voeden onze leerlingen op tot mensen die initiatieven nemen en/of betrokken willen zijn bij hun klas, de school en samenleving en daar een bijdrage aan willen leveren.
- Wij voeden onze leerlingen op tot personen die kennis hebben van en respect hebben voor andere opvattingen en geloofsovertuigingen.
- Wij leren onze leerlingen hun eigen identiteit verder vorm te geven en te onderzoeken.

Deze algemene doelen willen we bereiken door te werken aan de meer specifieke doelen die SLO formuleert: bron: www.slo.nl (zie schema hieronder).

Specifieke doelen vanuit SLO

De school wil met leerlingen werken aan de volgende houdingen, vaardigheden, kennis en inzichten:

Kerdoelen SO die direct betrekking hebben op het samenleven in en deelnemen aan de Nederlandse democratische en pluriforme samenleving

Doel	Omschrijving	Hoe besteden we hier aandacht aan binnen PI school de Ster
OJW 51 (= PO OJW 36)	De leerlingen leren hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger.	<ul style="list-style-type: none">• De basis voor ons handelen en lesaanbod is altijd gebaseerd op een respectvolle, vriendelijke samenleving waar plaats is voor iedereen.• Kennis over de Nederlandse en Europese staatsinrichting is voor onze doelgroep niet van toepassing.• De rol van de burger krijgt op onze locatie aandacht op verschillende manieren: voorbeeldgedrag, PBS (Positive Behaviour Support), methode Vreedzame school (start 2023 – 2024) en door de dagelijkse omgang met kinderen en ouders.• We leren methodisch via Vreedzame school en PBS gewenst gedrag aan en integreren dat tijdens de schooldag. De Vreedzame School is een schoolbreed programma voor basisscholen dat ernaar streeft de school een democratische gemeenschap te laten worden, waarin kinderen en leerkrachten leren om conflicten constructief op te lossen, én waarin kinderen een stem krijgen, betrokken worden bij en verantwoordelijkheid leren dragen voor het sociale klimaat in die gemeenschap.
OJW 52 (= PO OJW 37)	De leerlingen leren zich gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen. Omgaan met anderen en leren samenwerken aan een gezamenlijke taak of gezamenlijk spel en leren omgaan met conflictsituaties.	<ul style="list-style-type: none">• Naleven van onze kernwaarden als basis.• Gastlessen door politie en de gebiedsmakelaar.• Verkeerslessen in het thema 'verkeer'.• Aandacht voor verschillende culturen en verschillen in culturen.• Aandacht voor economische verschillen.• Project over duurzaamheid.• Gymlessen met aandacht voor samenwerken en samenspelen, weerbaarheid.• Begeleiding tijdens samenspel op schoolplein door eigen leerkracht en andere leerkrachten/ onderwijsassistenten.

		<ul style="list-style-type: none"> • Inzet van collega's SJSO bij (het voorkomen van) incidenten, leerlingen hierin begeleiden en eventueel tijdelijke begeleidingen organiseren om specifieke vaardigheden aan te leren. • Activiteiten buiten school (educatieve uitstapjes naar kinderboerderij of museum, schoolreisje, kamp).
OJW 53 (= PO OJW 38)	De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen, en ze leren respectvol om te gaan met seksualiteit en met diversiteit binnen de samenleving, waaronder seksuele diversiteit.	<ul style="list-style-type: none"> • Vieringen in school met van oorsprong christelijke jaarfeesten. • Er wordt aandacht besteed aan bijzondere feesten uit alle culturen, (o.a. Ramadan, Eid-al-Fitr, Joodse feesten). Voorbereidingen nemen we mee bij de themaplanningen en voorbereidingen. • Informatie over de feesten wordt gedeeld. Door literatuur en in teamverband. • Diversiteit krijgt formeel en informeel elke dag aandacht op onze school.

	Democratie	Participatie	Diversiteit & Identiteit
Houdingen (willen)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Conflicten op vreedzame wijze oplossen. ▪ Zich gedragen vanuit respect voor anderen en algemeen aanvaarde waarden en normen. ▪ De rol van gezagsdragers bij het oplossen van conflicten respecteren. ▪ Actie ondernemen om in de eigen gemeenschap mens- en kinderrechten op het gebied van vrijheid, veiligheid, gelijkheid en respect te realiseren. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vanuit betrokkenheid samen werken aan een sociaal en ruimtelijk stimulerende en aangename leef-, speel- en leeromgeving. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zich medeverantwoordelijk voelen voor het recht op eigen ontplooiing en die van anderen. ▪ Een serieuze en respectvolle dialoog met anderen aangaan.
Vaardigheden (kunnen)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Eenvoudige informatie op hoofdzaken begrijpen. ▪ Eigen mening met anderen bespreken. ▪ Accepteren dat eigen opvattingen niet altijd worden gedeeld. ▪ Het belang van mensen- en kinderrechten in het eigen leven typeren en bediscussiëren 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Deelnemen aan discussie en overleg. ▪ Een verbetering in de klas of school meehelpen te organiseren en initiëren. ▪ Bijdragen aan het maken en uitvoeren van regels en afspraken in de klas en op school. ▪ Zelf verantwoordelijkheid nemen om mensen- en kinderrechten in de eigen omgeving te beschermen. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zich in opvattingen en gevoelens van anderen inleven. ▪ Samenwerken met anderen ongeacht sociale, etnische en/of culturele achtergronden. ▪ Verschillen en overeenkomsten tussen mensen zien en waarderen. ▪ In concrete situaties discriminatie en uitsluiting herkennen.
Kennis (inzicht hebben in)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Rechten en plichten die kinderen in een democratische samenleving hebben. ▪ Enkele hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger. ▪ Het verschijnsel dat er in een democratie verschillen in opvattingen zijn. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Hoe mensen met elkaar positief kunnen communiceren. ▪ Rechten van het kind om aan het gemeenschapsleven deel te nemen. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Hoofdzaken van geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen. ▪ Rechten van het kind om een eigen identiteit te ontplooiën ▪ Dat mensen- en kinderrechten voor iedereen gelden

8.Aanbod en activiteiten:

Algemeen:

Om onze doelen te verwezenlijken gaan wij bewust kiezen voor een aantal nieuwe methodes. De Vreedzame school is er daar één van. Daarnaast gaan wij op zoek naar een methode passend bij de wereldoriëntatievakken, waarbij wij onze leerlingen mee willen nemen in de maatschappij die er nu is, die er geweest is en wellicht nog gaat komen. Ook zullen wij op zoek gaan naar een nieuwe taal/leesmethode, waarbij wij het belangrijk vinden dat onderwerpen als mening verwoorden, argumenteren, presenteren, luisteren en spreken ook aandacht krijgen in die methodes.

Deze zoektocht gaan wij met elkaar starten in januari 2024; met als doel om vanaf het begin van schooljaar 2024 – 2025 deze methodes te gaan gebruiken door de gehele school.

De enige uitzondering hierin is, is de Vreedzame school. We zijn als school zo'n goede weg ingeslagen met het PBS dat we vinden dat de Vreedzame school de meest logische vervolgstap is richting onze kinderen voorbereiden op de grotere wereld.

Domeinen uitgewerkt in activiteitenoverzicht:

In onderstaande tabellen zijn onze activiteiten voor de domeinen Democratie, Participatie, Diversiteit en Identiteit opgenomen alsook de (jaar)groepen waarbinnen deze activiteiten worden aangeboden. In het plan van aanpak beschrijven wij dat we dit overzicht nogmaals met het gehele team moeten invullen.

Democratie:

Deelname aan kringgesprek	1 t/m 8	
Afspraken en regels in de klas.	1 t/m 8	
Afspraken en regels in de school	1 t/m 8	
Burgerschap in "Huisje, boompje, beestje"	3	
Pestprotocol	1 t/m 8	
Leerlingenraad	5 t/m 8	
Vrijheid vieren (4/5 mei)	6 t/m 8	
Jeugdjournaal, tv-weekjournaal, klokhuis, Willem Wever (incidenteel)	5 t/m 8	

Participatie:

Verantwoordelijkheden in de klas (klastaken)	1 t/m 8	
Opstellen dag- en weektaak (keuzegedeelte)	1 t/m 8	
Geld inzamelen voor een goed doel	1 t/m 8	
Versiering van de schoolomgeving bij feestdagen	1 t/m 8	
Wijkgebonden activiteiten als avond4daagse, herdenking 4-5 mei op lokale begraafplaats	1 t/m 8	

Identiteit:

Eigen omgeving leren kennen en cultuureducatie	1 t/m 8	
Vieren (maandsluitingen/musical/landelijke feestdagen)	1 t/m 8	
Aandacht voor feesten met verschillende religieuze achtergronden	1 t/m 8	
Levensbeschouwelijk onderwijs.	1 t/m 8	

Meten en monitoren

Op onze school meten en volgen we het welbevinden van de leerlingen door gebruik te maken van onderstaande meetinstrumenten.

- Zien – Sociaal emotionele ontwikkeling (2x per jaar)
- WMK – Sociale veiligheid (2x per 2 jaar)
- Incidentenregistratie in Parnassys en Swiss (maandelijks)
- Meten Burgerschap (rovict) (1x per jaar groep 7/8)

Desondanks dat onze interne monitoring geen directe aanleiding geeft tot zorg, zien we wel vanuit de analyse van de wijk en maatschappij dat een gezonde en natuurlijke 'sociale integratie' van onze leerlingen in de maatschappij niet iets vanzelfsprekend is en planmatig aanpak aan te bevelen blijft. In ons plan van aanpak beschrijven wij dat wij, naast bovengenoemde instrumenten, onderzoeken of er wellicht intensiever/breder gemonitord moet worden. Mogelijkheden zouden kunnen zijn:

- De Burgerschapsscan (www.cedgroep.nl)

Bijlagen

- Bijlage 1:** Toezichtkader Inspectie van het onderwijs, samenvatting
- Bijlage 2:** Burgerschap (SLO)
- Bijlage 3:** Canon wereldburgerschap

Bijlage 1: Toezichtkader Inspectie van het onderwijs, samenvatting

Bron: <http://burgerschapindeschool.nl/toezicht>

Indicator 'Zorg voor kwaliteit'

Visie en planmatigheid

De school heeft een visie op burgerschap en integratie en maakt daar een plan voor.

Verantwoording

De school kan die visie en dat plan verantwoorden.

Resultaten

De school evalueert of de beoogde doelen worden gerealiseerd.

Risico's

De school houdt rekening met risico's en ongewenste opvattingen, houdingen en gedragingen van leerlingen met betrekking tot dit onderwerp.

Indicator 'Onderwijsaanbod'

Sociale competenties

De school heeft een structureel aanbod dat zich richt op de bevordering van sociale competenties.

Openheid naar de samenleving en de diversiteit die daarin aanwezig is

Een open en actieve opstelling naar lokale en/of regionale omgeving.

Leerlingen daarmee in contact brengen.

De diversiteit kan betrekking hebben op de verschillende achtergronden van leeftijdgenoten en de verscheidenheid aan godsdiensten, etniciteit, culturen, opvattingen, leefwijzen en gewoonten.

Basiswaarden en democratische rechtsstaat

De school bevordert basiswaarden en de kennis, houdingen en vaardigheden die nodig zijn voor participatie in de democratische rechtsstaat.

Basiswaarden:

- vrijheid van meningsuiting
- gelijkwaardigheid
- begrip voor anderen
- verdraagzaamheid
- autonomie
- afwijzen van onverdraagzaamheid en afwijzen van discriminatie
- de school als oefenplaats; de school brengt burgerschap en integratie ook zélf in praktijk; ze zijn zichtbaar in de school en leerlingen kunnen er zelf mee oefenen.
- de school als leer- en werkomgeving

Bijlage 2: Burgerschap (bron www.slo.nl)

Burgerschap staat maar zelden als een vak op het rooster, maar er bestaan wel methodes die vrijwel exclusief zijn ontwikkeld om burgerschap als thema aan te bieden. Op die manier kan binnen een bestaand leergebied of vak aandacht besteed worden aan een aspect van burgerschap. Het gaat hier vaak om het leergebied mens en maatschappij / oriëntatie op jezelf en de wereld of daaraan verbonden vakken zoals geschiedenis, levensbeschouwing en aardrijkskunde, maar ook mentorlessen. Aangezien burgerschap in het onderwijs niet strikt is afgebakend, kunnen de inhoud van deze methodes uiteenlopen.

De burgerschapsopdracht: wet en regelgeving

Scholen voor primair, voortgezet en speciaal onderwijs hebben een wettelijke opdracht om in hun onderwijsaanbod aandacht te hebben voor burgerschap. In de onderwijswetten (Artikel 8 lid 3 van de Wet op het primair onderwijs, artikel 17 van de Wet op het voortgezet onderwijs en artikel 11 lid 3 van de Wet op de expertisecentra) is de volgende formulering opgenomen. Het onderwijs:

1. gaat er mede van uit dat leerlingen opgroeien in een pluriforme samenleving;
2. is mede gericht op het bevorderen van actief burgerschap en sociale integratie;
3. is er mede op gericht dat leerlingen kennis hebben van en kennismaken met verschillende achtergronden en culturen van leeftijdgenoten.

Basiswaarden en democratische rechtsstaat

De Onderwijsraad (2012) definieerde de essentie van burgerschapsonderwijs als "Jongeren leren functioneren, vanuit eigen idealen, waarden en normen, in een pluriforme, democratische samenleving, en bij hen het vermogen ontwikkelen aan deze samenleving een eigen bijdrage te (willen) leveren". In het toezichtskader van de Inspectie van het onderwijs (2006) treffen we bij de indicator 'Onderwijsaanbod' het onderdeel 'Basiswaarden en democratische rechtsstaat' aan: "De school bevordert basiswaarden en de kennis, houdingen en vaardigheden die nodig zijn voor participatie in de democratische rechtsstaat". In actuele discussies over radicalisering wordt ook gepleit voor het bevorderen en verdedigen van de basiswaarden die ten grondslag liggen aan onze samenleving.

Kinder- en mensenrechten

Nederland onderschrijft de Universele verklaring voor de rechten van de mens en het Verdrag van de rechten van het kind. Dit impliceert dat de overheid mensenrechteneducatie (MRE) in het onderwijs dient te integreren. In Nederland gebeurt dit niet expliciet. Veel uitgangspunten van de mensenrechtenverdragen vormen een grondslag van ons onderwijssysteem. In het maatschappelijk middenveld zijn veel organisaties actief in het onderwijs, zoals Amnesty International en Unicef. Zij werken samen in het Platform Mensenrechten Educatie. Het internationale perspectief van mensenrechten komt eveneens terug bij wereldburgerschap. Er is overlap met burgerschapsvorming ten aanzien van grondrechten, democratische principes, individuele vrijheidsrechten (identiteit) en participatie in de samenleving.

Leerlingenparticipatie en -inspraak

Democratisch (school)burgerschap wordt geleerd in de praktijk: leren door doen. Leerlingparticipatie op school is daar een goed middel voor. Democratisch burgerschap en participatie op school kunnen worden versterkt als de school zelf functioneert als een democratische leef-, leer- en werkgemeenschap: leerlingen hebben inspraak; kunnen meedenken, -praten en -beslissen en ze leren verantwoordelijkheid te dragen voor deze besluiten. Participatie kan op klas- en schoolniveau vorm krijgen. Een voorbeeld is de klassen- of leerlingenraad.

Identiteit en diversiteit

De term diversiteit wordt gebruikt om verschillen tussen groepen in een samenleving te benoemen. Dit kan betrekking hebben op verschillende aspecten:

1. sociaal: de plaats in de samenleving en de verbanden die mensen met elkaar hebben;
2. cultureel: het geheel van denkmodellen en gedragspatronen die mensen delen als onderdeel van een groepering, gemeenschap of samenleving;
3. etnisch: de groep waarmee iemand zich verbonden voelt vanwege herkomst, socialisatie, voorkomen of verwantschap;
4. levensbeschouwelijk-religieus: waarden en normen ten opzichte van het samenleven van mensen, de inrichting van de maatschappij en de relatie tot een hogere orde.

In de Nederlandse grondwet komt diversiteit terug in artikel 1: Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan. Belangrijke aspecten van burgerschapsvorming in relatie tot diversiteit zijn: vrijheid van meningsuiting, gelijkwaardigheid, begrip voor anderen, verdraagzaamheid, autonomie, afwijzen van onverdraagzaamheid, afwijzen van discriminatie. Deze basiswaarden vinden we ook terug in het toezichtskader van de Onderwijsinspectie.

Met het leren omgaan met culturele diversiteit wordt meer specifiek bedoeld dat 'leerlingen kennis hebben van en kennismaken met verschillende achtergronden en culturen van leeftijdsgenoten'. Deze specificatie is sinds 2006 verankerd in de wet op het primair en voortgezet onderwijs. In 2012 is het respecteren van diversiteit waaronder seksuele diversiteit expliciet opgenomen in de kerndoelen.

Sociale veiligheid en conflicthantering

Het aanbieden van burgerschapsinhouden die raken aan de identiteit en opvattingen van individuen en groepen en die bovendien onderwerp zijn van maatschappelijk debat, vraagt om een veilig klimaat in klas en school. Dit stelt eisen aan het schoolbeleid en het veiligheidsplan waarin de randvoorwaarden zijn vastgelegd zoals gedragsregels, sancties bij overtreding daarvan, het pestprotocol en de organisatie van de zorgstructuur. Bij het zorgdragen voor sociale veiligheid gaat het om "het tegengaan van en omgaan met ongewenst gedrag en om het bevorderen van gewenst sociaal gedrag" (Houweling, 2014, p. 18). Een passend pedagogisch klimaat waarin iedereen mag zijn wie hij is. Dit streven is van wezenlijk belang voor het welzijn en welbevinden en daarmee het leren van leerlingen. Leerlingen moeten zich in de eerste plaats veilig voelen en zichzelf kunnen zijn. Het scheppen van een sociaal veilig klimaat is essentieel voor het bespreekbaar maken van gevoelige en identiteit gerelateerde onderwerpen in de klas/school.

Debatteren

Debatteren is een voorbeeld van het ontwikkelen van burgerschapscompetenties door ervaringen op te doen binnen de school. Debatteren wordt vaak als een wedstrijd gezien, maar het is een vaardigheid die in principe te leren is en daarmee voor iedere leerling toepasbaar moet zijn, ook voor leerlingen in primair onderwijs en vmbo. Door te debatteren ontwikkelen leerlingen inzicht in kenmerken van de democratische rechtsstaat en het proces van politieke besluitvorming. Daarbij ervaren leerlingen enkele basiswaarden van de democratische rechtsstaat: de vrijheid van meningsuiting, het omgaan met tegenstellingen en het vreedzaam oplossen van conflicten. Door te debatteren worden diverse sociale en communicatieve basisvaardigheden toegepast. Door de keuze voor bepaalde onderwerpen biedt debatteren tal van mogelijkheden om leerlingen dieper inzicht te geven in maatschappelijke actualiteiten en kwesties en daarbij te reflecteren op eigen opvattingen.

Filosoferen

Filosoferen is een manier om invulling te geven aan het thema Burgerschap binnen het basis- en voortgezet onderwijs. Daarbij denken de leerlingen na over concrete vragen, zoals: "moet je het altijd met elkaar eens zijn?" De filosoof helpt de gedachten te ordenen en vraagt naar argumenten. Leerlingen leren te reflecteren op hun eigen mening en argumentatie, en die van anderen te respecteren. In de bovenbouw van havo en vwo wordt filosofie aangeboden als examenvak. Voor scholen die al in de onderbouw met filosofie willen starten, heeft SLO een handreiking ontwikkeld. Ook in het basisonderwijs wordt gefilosofeerd met kinderen. Ter ondersteuning daarvan zijn lesmaterialen beschikbaar. Ook zijn er expertise-instellingen die zich richten op kennisontwikkeling, onderzoek en het bieden van trainingen.

Schoolomgeving: wijk en samenleving

De omgeving rondom de school kan benut worden om leerdoelen te bereiken. De omgeving kan naar binnen worden gehaald, bijvoorbeeld met gastlessen door professionals of ouders. Zo kunnen professionals uitleggen wat democratie inhoudt. Ouders kunnen laten zien hoe ze zich inzetten voor de samenleving.

Leerlingen kunnen ook buiten de school leerervaringen opdoen door een bezoek te brengen aan een instantie, evenement of voorstelling over een onderwerp zoals diversiteit, discriminatie en tolerantie. Ook kan onderzoek worden gedaan in de omgeving van de school over de aanwezigheid van maatschappelijke instanties of het vragen aan bewoners naar opvattingen over de samenleving.

Europees en wereldburgerschap

Het concept wereldburgerschap wordt vaak gebruikt om de relatie tussen het lokale en het globale te benadrukken. In vergelijking met burgerschap gaat het niet zozeer om het integreren en bijdragen aan een nationale samenleving, maar meer om solidariteit, medemenselijkheid, eerlijke verdeling van welvaart, gezondheid, rechten en kansen op internationaal niveau. Wereldburgerschap kan verschillend worden ingevuld. Thema's van wereldburgerschap zijn bijvoorbeeld: vrede en conflict, verdeling, mensenrechten, duurzame ontwikkeling, diversiteit, globalisering. Centraal staat het voorbereiden van leerlingen op een globaliserende leefomgeving. Naast wereldburgerschap en (nationaal) burgerschap, is er ook Europees burgerschap. Net als bij wereldburgerschap overstijgt Europees burgerschap de nationale context. Toch ligt Europees burgerschap dichter bij (nationaal) burgerschap dan bij wereldburgerschap. Politieke, juridische en maatschappelijke aspecten van burgerschap vormen ook onderdeel van Europees burgerschap. Er is versterkte aandacht voor de samenwerking in Europa, de geschiedenis, invloed, relevante instellingen en politieke aspecten.

Bijlage 3: Canon wereldburgerschap

In 2009 is de canon voor wereldburgerschap verschenen, uitgegeven door het NCDO en de Faculteit Geowetenschappen van de Universiteit Utrecht. In deze canon staan acht aspecten die kunnen bijdragen aan het ontwikkelen van wereldburgerschap. Elk aspect is onderverdeeld in drie subthema's.

Identiteit	Wat maakt mij of de ander bijzonder? En wat juist niet? Religieuze identiteit Nationale identiteit Harmonieus samenleven
Diversiteit	Welke verschillen zijn er in de wereld? Hoe moet ik omgaan met die verschillen? Historisch-culturele diversiteit Biodiversiteit Diversiteit in het dagelijks leven
Duurzame ontwikkeling	Hoe zijn het milieu en klimaat goed te beschermen? Wat kan ik doen? Bevolkingsgroei en verstedelijking Beschikbaarheid van natuurlijke hulpbronnen Klimaatverandering
Mensenrechten	Waar hebben alle mensen recht op? Hoe krijgen ze dat? Inzet voor de naleving van mensenrechten Schendingen van mensenrechten Sociaaleconomische rechten
Globalisering	Hoe sta ik in verbinding met mensen in andere culturen? Wereldwijde economische relaties Mondiale migratiestromen Culturele uitwisseling op wereldschaal
Verdeling	Wie heeft wat in de wereld? Is dat eerlijk? Armoedebestrijding Ongelijke toegang tot voedsel, onderdak en zorg Voedselschaarste en stijgende prijzen
Vrede en conflict	Hoe valt ruzie of conflict te voorkomen, in te dammen of op te lossen? Inzet van vredestroepen Het internationale terrorisme Vluchtelingenstromen door conflicten
Mondiale betrokkenheid	Wat weet ik over de wereld en hoe kan ik die verbeteren? De internationale politieke gemeenschap Consumptie en levensstijl De rol van de moderne media

Bron: NCDO en Faculteit Geowetenschappen Universiteit Utrecht 2009

